

Spelmannen Nils Albin Öberg

Någon gång i mitten på 1950-talet satt vi hemma på julaftons förmiddag och lyssnade på William Lind och radioorkestern som spelade ”lättare” musik på riksradians enda kanal. Plötsligt hörde jag kapellmästaren säga, att nu ska vi spela en schottis efter spelmannen Albin Öberg i Långnäs, Nederluleå socken. Jag minns att jag frågade min pappa, vem Albin Öberg var och fick till svar att han hade bott nästgårds med vårt hus, i den gård som förr kallades ”Snickar-Öbergs”.

Sedan gick det mer än femtio år och så får min fru en gammal spelmansfiol av sin far, som han i början av 1960-talet hade inköpt av en äldre man i Boden. Det visade sig sedan att den mannen var fiolbyggaren Nils Albin Öberg, ty så hade han själv skrivit på en liten gul lapp inuti fiolen, när han renoverade den 1961.

Så slöts då cirkeln efter mer än ett halvt sekel och jag började intressera mig för denne man och forska lite om honom och hans liv. Följande är vad jag då kom fram till.

Familjebakgrund

Nils Albin Öberg föddes den 23/7 1884 som yngst bland åtta syskon i snickaren Nils Petter Öbergs och Johanna Nilsdotters familj i Långnäs. Fadern kom från Bålingsträsk och modern från den närbelägna ”Säät-gården”, sedermera kallad ”Weest”, där hennes föräldrar Nils Petter Nilsson o h h Stina Johanna Ahlman drev ett mindre jordbruk. Det var i närheten av hustruns föräldrahem som Nils Petter Öberg någon gång på 1870-talet kom att uppföra mangårdsbyggnad och nödiga uthus för ett par kor på byns allmänning. Gården kom efter husfadern att kallas ”Snickar-Öbergs”, men i min barndom fick den heta ”Petters” efter en senare ägare, skomakaren Petter Karlsson.

Vid ett besök på Norrbottens Minne (Norrbottens museums arkiv) fann jag en mindre arkivbildning efter Nils Albin Öberg. Det verkar som om dottern Ruth Johansson hade inlämnat en del handlingar, främst tidningsklipp och notblad, efter faderns död 1963. Utifrån detta material kunde jag sedan teckna följande bild.

Fiolbyggaren

I ett par tidningsartiklar från 1950-talet (NSD 1956 och 1958) berättar Albin Öberg själv att han reparerade sin första fiol vid elva års ålder år 1895. Grunderna i hur man hanterar verktyg hade han lärt av fadern som var finsnickare. Sedan hade han lärt sig violinbygge av bl a tysken Paulus, som var verksam i Stockholm. I mitten av 1950-talet hade han enligt egen uppgift byggt minst 60 fioler. Vidare så uppgav han då att det tog honom ca 230 timmar att bygga en bra fiol, som då kostade mellan 300-500 kr.

Spelmannen

Vi vet inte vem som introducerade Albin i fiolspelandets svåra konst. Möjligen var det svågern ”Mårtis-Johan” i Ersnäs, vilken var gift med Albins syster Emma Augusta och räknades som en riktig storspelman. Enligt en artikel i ÅNB 1932-33 berättar Fritz Svedberg om en spelmanstävling i Luleå år 1929, då inte mindre än 45 spelmän från Norrbotten deltog. Här framfördes ”äkta” norrbottenslåtar i form av polskor, polketter, gammelvalse, schottisar, gånglåtar, kadriljer och brudmarscher av länets bästa spelmän. Bland dessa återfinns vi Nils

Albin Öberg och Hjalmar Sandberg från Piteå, vilka båda fick första pris för sina insatser. Den förstnämnda framförde bl a sin då nykomponerade polska "Soldat Ferms fältmanöver". Långt senare vid spelmansstämma i Umeå 1962 utsågs Albin till riksspelman.

Förmodligen så reste Öberg runt på olika spelmansstämmor i landet under tiden mellan de båda världskrigen. Han träffade då och spelade med storspelmän som Jon-Erik Öst. Det vet vi genom de uppteckningar han har gjort av deras musik. Vi är därmed också inne på Albins kanske viktigaste insats i vårt musikliv, nämligen hans uppteckningar av gamla låtar.

Låtupptecknaren

Enligt en annan tidningsartikel så har Albin Öberg upptecknat minst 150 olika fiollåtar. Många av dessa finns bevarade på Norrbottens Minne och på Svensk Visarkiv. Det skulle dock föra alltför långt att uppräknat alla dessa låtar, men ett kort urval kan här presenteras;

- Jokkmokksvalsen efter kyrkoherde Gustav Westerlund (1801-1865) i Jokkmokk
- Gammelvals som allmänt spelades av norrbottniska spelmän i slutet av 1800-talet
- Gånglåt från Norrbotten
- Kadrilj från Norrbotten efter "Mårtis-Johan" i Ersnäs
- Nederluleåpolkett efter August Persson i Dönträsket
- Sunderbypolkett efter ovannämnde August Persson
- Vals efter Alfred Vikström i Långnäs
- Polkett efter storspelmannen J M Burström i Luleå
- Vals efter J R Englund i Ersnäs
- Gammal schottis efter "Mårtis-Johan" i Ersnäs

Albin har själv uppgett att de flesta låtarna hade han efter sin svåger "Mårtis-Johan", Johan Reinhold Englund (1865-1938) i Ersnäs.

Kompositören

Albin komponerade även egna låtar och åtminstone följande är kända såväl till namn som till noter;

- Soldat Ferms fältmanöver (1929)
- Slipstenspolska (1931)
- Brudpolska (1934)
- Näbbskovalsen (1935)
- Nödhjälpolketten, utan årtal
- Forsens lek, polska utan årtal

Långnässchottis

Slutligen några ord om den melodi som kanske var den jag hörde spelas i radio för mer än ett halvt sekel sedan. Det är möjligt att det var just "Långnässchottis", som jag vet finns inspelad med Albin Öberg när det begav sig. Frågan är bara om han själv har komponerat den eller om den har upptecknats efter andra? Svaret på den frågan ger han själv på ett notblad där han skriver att detta är en mycket gammal schottis. Där har han med egen hand skrivit följande:

Färdigkomponerad och arrangerad av NAÖ, nedtecknad efter "Mårtis-Johan" i Ersnäs och komponerad av Alfr. Vikström i Långnäs.

Den sistnämnde var förmodligen identisk med Alfred Johansson Vikström (1865-1886), som uppges vara s k oäkta son till bonden Johannes Vikström och änkan Maja Stina Sandberg i Långnäs. Enligt Hjalmar Isaksson var Alfred mycket musikalisk samt tillverkade fioler och komponerade låtar. Han dog tyvärr helt ung, blott 21 år gammal, i folkgisslet lungsot.

Här kan slutligen den som önskar lyssna på Alfred Vikströms egenhändiga komposition "Långnässchottis" framförd av riksspelmanen Nils Albin Öberg från Långnäs i en inspelning från år 1925!

Vidsel december 2013

Anders Sandström